

Орлов В.М.

доктор економічних наук, професор
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Петрашевська А.Д.

доктор економічних наук, професор
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Задорожна Л.М.

магістрантка
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Orlov Vasyl

Doctor of Economics, Professor
State University of Intelligent Technologies and Communications

Petrasheska Angelina

Doctor of Economics, Professor
State University of Intelligent Technologies and Communications

Zadorozhna Lyudmyla

Master
State University of Intelligent Technologies and Communications

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Орлов В.М., Петрашевська А.Д., Задорожна Л.М. Методологічні підходи до визначення ефективності діяльності підприємств сфери телекомунікацій у сучасних умовах. Стаття містить актуальні питання щодо необхідності визначення методологічного забезпечення ефективності діяльності підприємств. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти оцінки ефективності діяльності підприємств. Визначено, що підприємства телекомунікаційної сфери належать до важливих складників національної економіки. Запропоновано розглядати підвищення ефективності діяльності підприємств як інструмент раціональності використання їхніх ресурсів та потенціалу. Визначено концепції, що спрямовані на цілі і стимулювання підвищення ефективності та функціонування підприємства. Розглянуто визначальні чинники виробництва, надано їх характеристику, а також основних підходів до визначення ефективності діяльності підприємства. Представлено загальноекономічний аналіз ефективності роботи підприємств сфери телекомунікацій. Запропоновано та обґрунтовано методологічні підходи до вдосконалення діяльності цих підприємств.

Ключові слова: методологія, методологічні підходи, ефективність, діяльність підприємств, фінансовий стан, телекомунікаційна сфера.

Орлов В.Н., Петрашевская А.Д., Задорожная Л.М. Методологические подходы к определению эффективности деятельности предприятий сферы телекоммуникаций в современных условиях. Статья содержит актуальные вопросы о необходимости методологического обеспечения для определения эффективности деятельности предприятий. Рассмотрены теоретические и практические аспекты эффективности деятельности предприятий. Определено, что предприятия телекоммуникационной сферы являются стратегической составляющей национальной экономики. Предложено рассматривать повышение эффективности деятельности предприятий как инструмент рациональности использования их ресурсов и потенциала. Обозначены основные подходы к определению эффективности деятельности предприятия, дана их характеристика. Рассмотрены определяющие факторы производства, представлена их характеристика. Охарактеризованы основные подходы к определению эффективности деятельности предприятия. Проведен анализ эффективности работы предприятий. Предложены и обоснованы методологические подходы к улучшению деятельности предприятий сферы телекоммуникаций.

Ключевые слова: методологія, методологічні підходи, ефективність, діяльність підприємств, фінансове становище, телекомунікаційна сфера.

Orlov Vasyl, Petrashevskaya Anhelina, Zadorozhna Lyudmyla. Methodological approaches to determining the effectiveness of telecommunications enterprises in modern conditions. The article contains topical issues regarding the need of methodological support for the efficiency of enterprises. The article considers the theoretical

and practical aspects of assessing the effectiveness of enterprises. It is determined that the enterprises of the telecommunication sphere belong to the important components of the national economy. It is offered to consider the efficiency increase of the enterprises activity as the tool of rational use of their resources and potential. The article defines modern and effective concepts of stimulation and increase of the enterprise efficiency. It is determined that currently the most important stages are the concept of digital business, the concept of project management, the concept of business process management, the concept of a system of balanced exponents. The determining factors of production are provided. They include objects of labor, personnel and means of labor. Their characteristics are given. It is noted that ensuring high efficiency of labor and new technology is an integral part of the overall problem of improving the efficiency of financial and economic activities of the enterprise. It is determined that in modern conditions of various crises, competition and uncertainty, economic and political problems, improving the efficiency of production of enterprises in the telecommunications sector is a priority in solving the problems of enterprise viability. It is noted that as well as traditional efficiency indicators, such as return on operating activities, return on assets, return on equity; operating profitability of sales; return on investment in today's transformational environment of industry 4.0 the return on innovation (new technologies) should be added to the list. The characteristics of the main approaches to determine the efficiency of the enterprise are given. General economic analysis of the telecommunications enterprise efficiency is presented. Methodological approaches to increase the activity of these enterprises are suggested and explained.

Key words: methodology, methodological approaches, efficiency, activity of enterprises, financial condition, telecommunication area.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації економіки України існує необхідність у формуванні інноваційних підходів до діяльності підприємств, тому що застарілі традиційні підходи не можуть забезпечити їхній ефективний розвиток. В умовах розвитку інформаційного суспільства важко уявити підприємство або організацію, де б не використовували інформаційні технології, водночас в економіці України відбуваються глибокі зміни в теорії та практиці фінансово-господарської діяльності підприємств. З'являються нові ринкові концепції, які оперують сучасними поняттями, прийомами, методами й моделями управління підприємством. Найважливішими на сучасному етапі є концепції цифрового бізнесу, концепція управління проектами, концепція управління за бізнес-процесами, концепція системи збалансованих показників. Зазначені концепції спрямовані, головним чином, на досягнення стратегічних цілей та збільшення вартості підприємства, а також стимулювання підвищення ефективності її функціонування.

Підприємства телекомунікаційної сфери є невіддільною частиною соціально-економічної системи держави, які належать до стратегічних складників національної економіки, без ефективної роботи яких неможливе підвищення добробуту суспільства [1], тому питання ефективності їхньої діяльності в умовах трансформаційних змін зовнішнього середовища є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним фундаментом дослідження вибраної тематики стали праці вчених та фахівців, таких як В. Андрійчук, О. Слюсаренко, О. Шнипко, Р. Макміллан. Але слід зазначити, що питання методологічного забезпечення визначення ефективності діяльності підприємств ще недостатньо розвинуто. Воно відкрите і дискусійне, а також потребує подальшого вивчення та розробок.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування методологічних підходів до визначення ефективності діяльності підприємств телекомунікаційної сфери в умовах трансформаційних змін зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес виробництва будь-якого підприємства залежить від

взаємодії головних його чинників, до яких відносять предмети праці, робочу силу, або персонал, і засоби праці. Персонал, застосовуючи засоби виробництва, виробляє послуги (виробничі або побутові) та іншу суспільно корисну продукцію, які потрібні суспільству. Це означає, що мають місце витрати упреждженої праці, яка впливає на результати фінансово-господарської діяльності виробництва. Останні залежать від масштабу використання нових технологій, професіоналізму кадрового потенціалу й ефективного рівня їх використання. На тлі цього виникає необхідність у науковому пізнанні методології визначення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах.

Слід зазначити, що методологія наукової діяльності – це економічний процес, який передбачає сукупність конкретних прийомів, підходів, способів, дій, спрямованих на отримання нових наукових результатів, досягнення поставленої мети та виконання запланованих завдань [2; 3].

Сьогодні не існує загальної згоди фахівців і вчених щодо змісту категорії «ефективність». Трактують економічну категорію «ефективність» різними науковцями можна розділити на три групи:

1. Ефективність як співвідношення витрат і результату.
2. Ефективність як максимальний вплив за мінімальну вартість ресурсів.
3. Ефективність як продуктивність.

У табл. 1 надано визначення терміна «ефективність» різними вченими і фахівцями.

Виходячи з визначення ефективності різними вченими, «ефективність – це оцінювальний критерій діяльності колективу працівників у будь-якій сфері» [7]. Тому забезпечення високої ефективності використання робочої сили та нових технологій – це складова частина загальної проблеми підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Її можна визначити на основі методологічних принципів, що прийняті в економіці.

Поняття «ефективність діяльності підприємства» в сучасних умовах трансформаційних змін зовнішнього середовища відіграє одну з головних ролей, що сприяє подальшому функціонуванню та розвитку під-

Визначення терміна «ефективність» різними вченими

Учений	Визначення ефективності
В. Андрійчук [3]	Співвідношення результатів виробництва, тобто товарів і матеріальних послуг, до витрат праці та засобів виробництва.
О. Слюсаренко [4]	Найважливішим показником результативності бізнесу є порівняння результатів цієї діяльності з витратами на впровадження, а також відношення результатів до витрат.
О. Шнипко [5]	Описує економічну ефективність як поєднання ресурсів, що забезпечує максимальний результат за мінімально можливих витрат. Цей висновок базується на тому, що конкуренція між компаніями за економічно вигідні умови максимізації прибутку та продажу продукції спонукає виробників використовувати свої основні засоби більш раціонально.
Р. Макміллан [6]	Економічна ефективність – це виробництво найкращої або оптимальної комбінації продуктів, заснованої на використанні найбільш ефективної комбінації ресурсів. Оптимальним поєднанням продуктів зазвичай вважається поєднання, яке кожен споживач вибирає на ідеальному ринку залежно від ціни. А оптимальне поєднання ресурсів дає змогу виробляти продукцію з мінімально можливими витратами.

приємств. У сучасних умовах різного роду кризових явищ, конкуренції та невизначеності, наявності економічних та політичних проблем, підвищення ефективності виробництва підприємства, що належать до телекомунікаційної сфери, є першочерговим завданням розв'язання проблем життєздатності підприємства. Необхідність підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства всіх галузей полягає у формуванні нових засад і принципів діяльності, формуванні нових стратегічних цілей, розширенні своїх можливостей на ринку та задоволенні потреб населення. Зазначимо, що підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств слід розглядати як інструмент раціонального використання їхніх потенціалу та ресурсів.

В основі методологічного підходу до визначення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства лежить порівняння результатів його діяльності з його витратами або ресурсами, що забезпечили цей результат. До традиційних показників ефективності відносяться: рентабельність основної діяльності; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу; операційна рентабельність продажу; рентабельність інвестицій. Слід зауважити, що в сучасних трансформаційних умовах суспільства Індустрії 4.0 слід

додати рентабельність інновацій (нових технологій).

Розроблення плану дій щодо поліпшення показників ефективності може розглядатися як процес, що складається з пов'язаних етапів, включаючи визначення ефективності діяльності та аналіз економічної діяльності в минулому, визначення сфер підвищення ефективності на наступний період, розроблення плану дій із поліпшення роботи підприємства. Ці показники на підприємствах «ПрАТ «Київстар» і «ПрАТ «ВФ Україна» можна поліпшити шляхом визначення впливу, розрахунку додаткових витрат, необхідних для реалізації заходів, оцінки впливу розроблених заходів для поліпшення роботи компанії.

У табл. 2 представлено загальний економічний аналіз ефективності роботи підприємств за 2018–2020 рр.

Дослідження показало, що за визначений період оборотні активи ПрАТ «Київстар» мають тенденцію до зростання: у 2020 р. порівняно з 2019 р. вони зросли на 273 412 тис грн. При цьому оборотні активи ПрАТ «ВФ Україна» також значно підвищилися. Це є позитивною тенденцією змін, оскільки підприємство збільшує обсяги надання послуг і зв'язку [10].

Необоротні активи ПрАТ «Київстар» у 2020 р. порівняно з 2019 р. також зросли на 2 266 975 тис грн, а необоротні активи ПрАТ «ВФ Україна» змен-

Таблиця 2

Результати роботи компанії «ПрАТ «Київстар»

Показники, тис грн	Роки		
	2018	2019	2020
Необоротні активи	18 326 120	22 393 828	24 660 803
Оборотні активи	6 553 846	2 069 291	2 342 703
Баланс	24 879 966	24 463 119	29 346 562
Власний капітал	16 735 315	13 686 590	11 408 277
Довгострокові зобов'язання	342 276	2 523 665	7 012 616
Короткострокові зобов'язання	7 802 735	8 253 461	8 582 966
Баланс	24 880 326	24 463 716	27 003 859
Чистий дохід від реалізації	19 077 607	22 274 923	25 041 947
Собівартість реалізованої продукції	7 701 134	7 753 253	8 506 957
Адміністративні витрати	1 614 030	1 423 025	1 686 913
Витрати на збут	1 665 605	1 967 636	1 956 401
Операційні витрати	11 172 021	11 737 852	12 227 301
Капітальні витрати	3 100 000	3 972 000	4 851 000

Джерело: [8]

Результати роботи компанії «ПрАТ «ВФ Україна»

Показники, тис грн	Роки		
	2018	2019	2020
Необоротні активи	20 969 000	21 895 000	21 567 000
Оборотні активи	4 059 000	3 095 000	16 223 000
Баланс	25 028 000	24 990 000	37 790 000
Власний капітал	11 846 000	14 385 000	15 588 000
Довгострокові зобов'язання	5 868 000	3 901 000	16 985 000
Короткострокові зобов'язання	7 314 000	6 704 000	5 217 000
Чистий дохід від реалізації	12 799 000	15 983 000	18 983 000
Собівартість реалізованої продукції	261 000	999 000	849 000
Адміністративні витрати	1 489 076	1 959 728	2 152 230
Витрати на збут	2 022 000	2 774 000	3 161 000
Операційні витрати	24 399 000	24 029 000	20 250 000
Капітальні витрати	598 468	572 588	644 355

Джерело: [9]

шилися на 328 000 тис грн. Зменшення необоротних активів передусім спричинене зменшенням основних засобів, а також моральним та фізичним зносом обладнання [10].

Динаміка власного капіталу компанії є позитивною тільки для ПрАТ «ВФ Україна», за всі три роки простежується його зростання. А показник власного капіталу ПрАТ «Київстар» із кожним роком зменшується. Це є досить негативною тенденцією для компанії, оскільки зменшення власного капіталу не дає змоги компанії розвиватися, і при цьому вона стає залежною від зовнішніх джерел фінансування [10].

Чистий прибуток ПрАТ «Київстар» і ПрАТ «ВФ Україна» має тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що компанії є доволі прибутковими і нарощують свій прибуток унаслідок розширення асортименту послуг, а також формують власну цінову політику [10].

Адміністративні витрати та витрати на збут у двох компаній є майже однаковими і мають тенденцію до зростання. Отже, проаналізувавши основні показники фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Київстар» і ПрАТ «ВФ Україна», спостерігаємо, що компанії мають позитивну динаміку розвитку та збільшують асортимент своїх послуг, нарощуючи прибуток і власний капітал, що, своєю чергою, спричиняє збільшення собівартості реалізованих послуг та інших витрат діяльності [10].

У 2020 р. капітальні інвестиції ПрАТ «Київстар» перевищили на 26% аналогічний показник 2019 р. За 2020 р. компанія інвестувала у розвиток інфраструктури 4,9 млрд грн, тому вона стала лідером у розвитку 4G: сьогодні у зоні дії «LTE Київстар» живе 87% населення України. Капітальні інвестиції ПрАТ «ВФ Україна» у 2021 р. значно зросли і переважно спрямовані на розвиток інфраструктури високошвидкісного Інтернету. Загальні інвестиції компанії в будівництво мереж швидкісного мобільного Інтернету становили 30,3 млрд грн [10].

Виходячи із цього, для підвищення економічної ефективності діяльності цих підприємств можна запропонувати такі основні заходи, які належать до методологічних підходів:

1. Оптимізація витрат. Само по собі скорочення витрат не приносить прибутку, але може стати кін-

цевим чинником створення цінності для операторів. Витрати на виробництво зазвичай становлять одну третину типових операційних витрат. Ефективність можна підвищити шляхом віртуалізації, мобільного доступу наступного покоління (4G і 5G), підвищення керованості галузі, а також нових шляхів і методів у бізнес-моделей.

2. Ціноутворення. Ціни завжди відігравали важливу роль у діяльності мобільних операторів. Хоча насправді це найбільш ефективний спосіб отримання прибутку, його часто недооцінюють. Ключовими чинниками збільшення прибутковості шляхом установлення цін є диференційовані ціни, загальні тарифні пакети, Інтернет, раціоналізація і спрощення тарифних пакетів та продаж послуг ц пакеті.

3. Можливості від мережі. Мобільна мережа надає низку ресурсів і функцій, які можна використовувати не лише для підвищення якості обслуговування клієнтів, а й для продажу відповідної інформації та послуг іншим зацікавленим сторонам. Найбільш важливими характеристиками є якість обслуговування, аналіз даних та інформаційна безпека.

4. Із поширенням мобільних технологій в операторів з'явилися нові рішення і послуги, які включають хмарні послуги, доступ в Інтернет, рішення для бізнесу, як і малого, так і середнього, спільні послуги з незалежними операторами, послуги на основі визначення місця розташування та аналітичні рішення.

Висновки. Узагальнюючи вище викладене, маємо зазначити, що підприємства сфери телекомунікацій грають важливу роль у розвитку економіки України, у забезпеченні потреб населення та суб'єктів господарювання і надаваних послуг. На сучасному етапі для ефективного розвитку економіки порушується низка важливих проблем для подальшого розвитку теорії та методології визначення економічної ефективності підприємств, виявляючи причинно-наслідкові взаємозв'язки.

Мінлива ситуація на ринках та в державній економіці змушує підприємства постійно вдосконалювати підходи до підвищення ефективності підприємства шляхом мінімізації витрат та максимізації прибутку завдяки збільшенню кількості врахованих факторів виробництва або їх зміні.

Список використаних джерел:

1. Ефективність управління підприємством в галузі зв'язку : навчальний посібник / В.М. Орлов та ін. Одеса : ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2013. 292 с.
2. Методологія наукової діяльності: методи аналізу та дослідження. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/24685/>
3. Орлов В.М., Новицька С.С., Яцкевич І.В. Основи методології наукових досліджень в економіці зв'язку : навчальний посібник. Одеса : ВМВ, 2011. 250 с.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, практика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
5. Наконечний В., Огородніков Д., Слюсаренко О. Словник підприємця. Київ : РВ ПС України НАН України, 1999. 207 с.
6. Шнипко О. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки. *Економіка України*. 2005. № 7. С. 23–35.
7. Макмиллан Р. Экономика. Москва : ПРИОР, 1998. 384 с.
8. Основи менеджменту. URL: <https://library.if.ua/book/3/459.html>
9. Офіційний сайт ПрАТ «Київстар». URL: <https://kyivstar.ua/uk/about/about/partners> (дата звернення: 28.10.2021).
10. Фінансові показники ПрАТ «ВФ Україна». URL: <https://www.vodafone.ua/company/investors/zvity-ta-rezultaty/finansovi-rezultaty> (дата звернення: 28.10.2021).
11. Задорожна Л.М., Орлов В.М. Оцінка ефективності діяльності підприємств у сфері телекомунікації : *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства»*. Одеса, 2021. С. 52–54.

References:

1. V.M. Orlov, I.V. Jackevych, S.S. Novycjka, N.Ju. Potapova-Sinjko (2013) *Efektivnistj upravlinnja pidpryjemstvom v ghaluzi зв'язку* [The effectiveness of enterprise management in the field of communications]. Odessa: ONAZ them O.S. Popova. (in Ukrainian)
2. Methodology of scientific activity: methods of analysis and research. Available at: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/24685/>
3. V.M. Orlov, S.S. Novycjka, I.V. Jackevych (2011) *Osnovy metodologhiji naukovykh doslidzhenj v ekonomici зв'язку* [Fundamentals of research methodology in communication economics]. Odessa: BMW. (in Ukrainian)
4. Andrijchuk V.G. (2005) *Efektivnistj dijalnosti aghrarnykh pidpryjemstv: teorija, metodyka, praktyka, analiz* [The efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, practice, analysis]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
5. Nakonechnyy V., Ohorodnikov D., Slyusarenko O. (1999) *Slovyk pidpryemtsya* [Entrepreneur's dictionary]. Kyiv: RV PS Ukrayiny NAN Ukrayiny. (in Ukrainian)
6. Shnytko O. (2005) Fixed capital formation as a factor of economic competitiveness. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 23–35.
7. Makmyllan R. (1998) *Ekonomiks* [Economics]. Moscow: PRIOR Publishing House. (in Russian)
8. Fundamentals of management. Available at: <https://library.if.ua/book/3/459.html>
9. Official site of PrAT «Kyivstar». Available at: <https://kyivstar.ua/uk/about/about/partners> (accessed 28 October 2021).
10. Financial indicators of PrAT «VF Ukraine». Available at: <https://www.vodafone.ua/company/investors/zvity-ta-rezultaty/finansovi-rezultaty> (accessed 28 October 2021).
11. Zadorozhna L.M., Orlov V.M. (2021) *Ocinka efektyvnosti dijalnosti pidpryjemstv u sferi telekomunikaciji* [Evaluation of the effectiveness of enterprises in the field of telecommunications]: *Materialy X Mizhnarodnoji naukovopraktychnoji konferenciji «Ekonomika ta upravlinnja v umovakh pobudovy informacijnogho suspiljstva»*.